

5. Vasina L.S. Dydaktychni umovy intehratsiyi znan' z matematyky ta spetsial'nykh dystsyplin u pidhotovtsi maybutnikh radiotekhniv: dys.. ... na zdobuttya nauk. stupenya kand.. ped.. nauk: spets. 13.00.04/ Vasina Lyudmyla Stepanivna. – Kyiv, 2006. – 270s.
6. Kan'osa N.H. Osoblyvosti formuvannya profesiynoyi motyvatsiyi studentiv vyshchoho pedahohichnoho zakladu / N.H. Kan'osa // Zbirnyk naukovykh prats'. – Vypusk # 11.
7. Yerokhin S. A. Kontseptsiya profesiynoyi motyvatsiyi studentiv yak faktor konkurentnosti na rynku pratsi / Yerokhin S.A., Nikitin Yu.V., Nikitina I.V. // Yurydychna nauka. – 2011. - #1. – s. 20-28.
8. Rybnikov S. R. Formuvannya hotovnosti maybutnikh ekolohiv do profesiyno-oriyentovanoi upravlins'koyi diyal'nosti: avtoref. dys.... kand. ped. nauk: 13.00.04 / S. R. Rybnikov. - Luhans'k, 2011 - 20 s., s.9
9. Yl'yn E. P. Psykholohyya tvorchestva, kreatyvnyty, odarennyty / P. Yl'yn. – SPb. : Yzdatel stvo «Pyter», 2009, – 448 s.
10. Pyshchulyn V. H. Model' vypusknika unyversyteta / V. H. Pyshchulyn // Pedahohyka, 2002. – #9. – S. 22–27., s. 23.

Отримано редакцією 10.10.2017 р.

УДК 378.095

Наталія Володимирівна Бхіндер,

кандидат педагогічних наук, доцент,
здобувач Національної академії
Державної прикордонної служби
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: berestetskanat@ukr.net

ФІЛОСОФСЬКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРИКОРДОННИКІВ У РЕСПУБЛІЦІ ІНДІЯ

У статті розглянуто проблему аналізу філософсько-концептуальних основ становлення та розвитку професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія, проаналізовано ведичні та буддистські системи, концепцію Пурушартхи, внесок Свами Вівекананда, Рабіндраната Тагора, Махатми Ганді, Нетаджі Субхаша Чандри Боса, Шрі Ауробінда, британських військових лідерів та визначних полководців незалежної Індії.

Ключові слова: професійна підготовка, ідеалізм, патріотизм, індивідуальний підхід, формальна освіта, духовні практики.

Постановка проблеми. Суспільні, політичні та соціальні зміни, що відбуваються останніми роками, спричинили формування нового типу суспільства, яке характеризується загостренням безпекової ситуації та вимагає актуальних заходів щодо посилення управління безпекою в кожній країні. Відповідно, нове суспільство висуває й нові вимоги до професійної підготовки прикордонників, що, у свою чергу, потребує розроблення нових підходів і стратегій, що відповідають запитам сучасного суспільства. А це скеровує до вивчення зарубіжного досвіду у сфері підготовки фахівців прикордонного профілю. Вибір Республіки Індія як країни дослідження обумовлено схожістю загроз на кордонах на ті, що існують в Україні. Доцільність вивчення філософсько-концептуальних основ професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія зумовлено необхідністю вирішення суперечності між недостатньою науковою розробленістю окресленої наукової проблеми та потребами сучасної практики з метою творчої імплементації для підготовки персоналу Державної прикордонної служби України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти вдосконалення професійної підготовки прикордонників в Україні вивчали І. Блощинський, Л. Боровик, О. Войцехівський, А. Галімов, І. Грязнов, О. Діденко, Д. Іщенко, В. Мірошниченко, В. Полюк, В. Райко, О. Торічний та ін. Для вдосконалення процесу підготовки фахівців прикордонних відомств низку праць вітчизняних та зарубіжних учених (А. Афанасьєв, Г. Гладков, А. Каменєв, М. Нещадим, Дж. Елісон, К. Кізука, Б. Шеппард, У. Сміт, С. Ахмад, У. Романовс, Т. Галвін, Ч. Аллен, Р. Ховард, Дж. Сміт, Д. Кауфман, К. Кларк та ін.) присвячено аналізу досвіду в різних країнах світу. Теоретичні засади професійної підготовки військових у Республіці Індія вивчали Р. Шарма, Т. Раштрія, Н. Джаяпалан та ін, а особливості професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія досліджували Д. Сінгх,

Д. Чатерджі, Г. Сен, Б. Пама, А. Мухерджі та ін. Водночас простежується подібність загроз на українському та індійському кордонах. Це дозволяє нам зробити висновок, що детальне вивчення організації професійної підготовки прикордонників у відомчих навчальних закладах Республіки Індії потребує особливого аналізу. Здебільшого багато праць стосується практичного досвіду організації навчального процесу на різних рівнях підготовки прикордонників за кордоном, а питання комплексного дослідження теорії та практики підготовки фахівців прикордонних відомств залишаються поза увагою. Зважаючи на існування значних подібностей у системі охорони державного кордону в Республіці Індія, вважаємо за необхідне сконцентрувати увагу на розкритті пріоритетних концептуальних положень, на яких ґрунтується процес професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія.

Мета статті – проаналізувати філософсько-концептуальні основи професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія та вивчити результати педагогічної науки в Республіці Індія, що стосуються підготовки фахівців прикордонних відомств.

Виклад основного матеріалу. Ще в стародавні часи в Індії освіта була частиною філософії, адже навчання вважали способом підготовки людини до життя. Тому не дивно, що освіті та тренуванню приділяли велику увагу. Це стосується і підготовки військових, які були важливою суспільною групою в країні, забезпечували безпечний та гармонійний розвиток усього суспільства. Аналіз наукових джерел свідчить [1-3] про те, що навчання є ключовим елементом багатьох індійських філософій, а сьогодні підготовка фахівців будь-якого профілю не обходиться без ідей основних філософських концепцій.

Веди, упанішади, пурани та епоси – джерела, з яких ми дізнаємося про давню індійську філософію та освіту. Веди репрезентують індійське суспільство і культуру та вказують на унікальність цивілізації, де всі люди рівні. Ведичний світогляд – оптимістичний і позитивний, пропагував безгрішне життя. Це не могло не відобразитися на навчанні. Студентам присвячували виняткову увагу, також вимагалось особливе ставлення до вчителів. У цей час популяризувалося навчання залежно від їхніх інтересів, здібностей, талантів [1]. Це вважається сучасним індивідуальним підходом до навчання. Крім того відомо про принципи суб'єкт-суб'єктного навчання, де учень і вчитель вели діалог на рівних.

Освіта під час ведичного періоду була джерелом світла, орієнтувалася на самореалізацію здібностей і забезпечувала свободу від матеріальних труднощів. Ведичні філософи вважали, що освіта робить життя змістовним, а знання повинні позбавляти людину від сумнівів, догм та темряви. Важливою умовою було покликання на орієнтацію підготовки окремого індивіда, а метою підготовки був усебічний розвиток того, хто навчався.

Серед методів навчання ведичного періоду можна назвати усний метод та метод, який базувався на роздумах. Навчальний процес проходив через три стадії: розуміння, медитацію, усвідомлення досвіду. Навчання відбувалося від простого до складного, за основу було взято формування професійних навичок, підготовка до професійної діяльності. Активно використовували і метод запитань та відповідей. Самонавчання вважалося дуже важливим, а дисципліна була невід'ємною умовою навчання [1].

Освітнім спадком ведичного періоду, елементи якого і зараз існують у системі професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія, вважають такі положення: прищеплення гордості за свою цивілізацію та культуру, велика роль дисципліни і стосунком між учителем і учнем, де викладач – професіонал й ідеал для того, хто навчається, формування необхідних професійних навичок для майбутньої професії [2], усний метод викладання, всебічний розвиток, рівні можливості для всіх учнів, естетичне виховання, виховання громадянина та патріота. Оскільки військовий – популярна професія під час ведичного періоду, а кожен громадянин повинен був уміти себе захищати, то не дивно, що військова справа була важливою дисципліною в ашрамах. На той час була розроблена методика викладання різних військових дисциплін: їзда на слоні та коні, використання різноманітних видів зброї тощо. Крім того в пізній ведичний період офіцери та ветерани армії відкривали приватні військові школи, де навчали всіх охочих воювати, а за це отримували плату від короля [3].

Буддистська система освіти передбачала відмову від ортодоксальних індуїстських положень та пропонувала розділити освіту для всіх. Уперше освіту інституціонували в Індії залежно від цілі навчання. Цілі такої освіти: отримати всебічні знання, соціальний розвиток, професійний розвиток, релігійний розвиток, розвиток характеру, яких досягали такими прийомами: слідування моральним

цінностям; наслідування гарної поведінки; досягнення нірвани; навчання неосвічених людей; забезпечення освіти мовою народу, якого вчать; простеження прогресу та розвитку суспільства та адаптація до цього; відхід від індивідуалістичного навчання.

Методами навчання були: вербальні, запитання-відповіді, дискусії, дебати, Agra shishya gpanali (на сьогодні відома як Ланкастерська система навчання, коли старші учні навчають молодших), мандрування та вивчення природи, книжний метод, проповіді, конференції. Мовою навчання була палі. Буддистські вчителі організовували «семінари», щоб обговорити основні проблеми, практикували конференції, медитації, освітні поїздки [4].

Серед принципів буддистської філософії, що існують і досі, можна назвати такі: космополітичність, повний розвиток особистості, позитивізм та логічна систематизація ідей, етика, демократичність у відносинах з учителем для того, щоб дізнатися інформацію, формування хорошої поведінки, моральна дисципліна, розвиток позитивних рис характеру, орієнтація на практичний досвід, прагматичний підхід, аксіологічний підхід, вступне тестування для вступу, зменшення часу на навчання (інтенсивна підготовка для отримання професійних навичок (сільське господарство, економіка, право, політика, військова справа)). Освіта як соціальний інститут з'явилася саме під впливом буддизму. Водночас була започаткована спеціалізація підготовки та існували різні напрями підготовки. Кожен учитель викладав свою дисципліну. Військову справу вивчали на етапі вищої освіти. Єдиною умовою було – добровільний вибір цієї дисципліни [5].

Концепція Пурушартхи тісно пов'язана з ідеями ідеалізму, самовдосконалення, свободи від матеріального світу, справедливості та захисту. Навчання розвиває етичну, духовну, моральну та інтелектуальну складові людини будь-якого віку. Пурушартха заклала основи педагогіки дозвілля, естетичного виховання, підтримки народних традицій. Студенти вивчали прикладне мистецтво, поезію, подорожували до гарних місць, відвідували та організовували різні свята. На сьогодні реалізуються такі ідеї пурушартхи, актуальні для підготовки військових, у тому числі прикордонників: заохочення вступати на державну службу чи в армію, формування патріотизму, духу самовідданості, командного духу. Активно поширювалися ідеї освіти для всіх та освіта заради миру на землі [1].

У подальшому концепції ідеалізму, натуралізму, ненасилля, взаєморозуміння та самозахисту були втілені у вченнях відомих індійських філософів Свами Вівекананди та Рабіндраната Тагора, що сприяли відродженню індійської національної ідеї та формуванню ідеалів. Так, С. Вівекананда вважав, що справжня «освіта допомагає стояти на власних ногах» [6, с. 104] і забезпечує всебічний розвиток людини. Відповідно до його вчення освіта – неперервний процес, який стосується таких аспектів життя: фізичного, матеріального, інтелектуального, емоційного, морального, духовного. Його відношення до модернізації суспільства – освіта для всього населення [7]. Сьогодні його філософія актуальна, бо освіта тісно пов'язана з формуванням загальнолюдських цінностей. Крім того, завдяки С. Вівекананді було впроваджено діяльнісний підхід в освітній процес, зокрема під час формування професійних навичок, а також почали застосовувати його та креативні вправи під час формальної підготовки. Він активно підтримував самонавчання та закликав формувати внутрішню мотивацію. Більше того, філософ практикував сам і велику роль приділяв наставництву під час навчального процесу, підтримував індивідуальний підхід до навчання учнів [8].

Рабіндранат Тагор – відомий індійський письменник, філософ, гуманіст, педагог, нобелівський лауреат, який поширював ідеї гуманізму, ідеалізму, натуралізму, спіритуалізму, універсалізму та інтернаціоналізму [9]. Р. Тагор наголошував на важливості самореалізації учня, його інтелектуальному та фізичному розвитку, свободі та людяності. Також він наголошував, що навчання має здійснюватися рідною мовою, а кожен учень повинен усвідомлювати свою суспільну роль і обов'язки, виконувати закони держави. Велике значення приділяв естетичному вихованню учнів, що здобували будь-яку професію, та практичному досвіду вчителя [10]. Ці ідеї і зараз актуальні у військових навчальних закладах Республіки Індія, де більшість військових дисциплін викладають колишні військові, які мають досвід участі у військових операціях. Він вважав, що практичний досвід більш важливий, ніж методи, що він використовує. Підтримував ідеї гуманізму і демократизації суспільства, тому виступав проти загального призову до лав Збройних Сил і наголошував, що військові повинні бути добровольцями і слідувати внутрішній мотивації, а для виконання своїх обов'язків на належному рівні, бо державу потрібно захищати, їх потрібно підготувати належним чином, «дати їм обладунки» [11, с. 75]. Виступав за армію, що існує для захисту країни, а не для

нападу. Прикордонники виконують обов'язки захисту недоторканості кордонів. Всі повинні були бути відданими своїй професії, бути внутрішньо мотивовані.

Аналізуючи філософсько-концептуальні основи професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія, неможливо не згадати британський вплив. У час Британської Індії були засновані Пенджабські прикордонні війська, що були розміщені на північно-західному кордоні. Так, серед ідеологів становлення першого формального прикордонного відомства в Республіці Індія були бригадний генерал Г. М. Лоуренс, генерал Ч. Дж. Напіер, підполковник Дж. О. Рус-Кеппел [12].

Г. М. Лоуренс відомий заснуванням шкіл для дітей військових (Lawtence Military Asylums), три з яких і досі діють у Республіці Індія і перетворилися на відомі навчальні заклади. Г. М. Лоуренс розробив систему військово-патріотичного виховання, фізичної підготовки та формування дисциплінованості для підлітків. Цікавим є той факт, що в цих школах навчалися і хлопці, і дівчата. Більшість з випускників теж ставала офіцерами Британської армії. Г. М. Лоуренс підтримував думку, що командир має тренувати своїх солдат, і саме він запровадив поширення методичних матеріалів для військових командирів, де були описані основні спеціальні навички, які потрібно було відпрацювати з солдатами [13]. Також бригадний генерал Г. М. Лоуренс відомий тим, що запровадив військову форму кольору хакі. Після себе цей відомий військовий залишив багато спогадів, де описано бої в прикордонних районах. Ці твори і сьогодні вивчають курсанти у вищих військових навчальних закладах під час занять з курсу «Військова історія Індії».

Під командуванням Ч. Дж. Напіера відбулося кілька воєнних кампаній. Незважаючи на те, що він керував кампанією завоювання провінції Сіндх, він був проти каральних операцій проти місцевого населення, які практикували британські командири. Будучи не тільки військовим, але й філософом з ліберальними поглядами, він виступав за налагодження співпраці з місцевим населенням та наголошував на важливості благородства солдата. Після повернення на батьківщину він опублікував кілька філософських праць, де аналізував поведінку британських солдат в Індії і зазначав роль високоморальних якостей військових. Крім того, він зауважував, що не повинно бути зверхності, зарозумілості, вважав, що потрібно вчити мову місцевого населення, спілкуватися з індійськими військовими демократично, впроваджувати в службу активно-позитивні відносини між солдатами та командиром. Крім того, він був активним прихильником просування індійських військових на високі офіцерські посади. Метою такої гуманістичної концепції створення позитивного клімату у військовому колективі було забезпечення успіху воєнної кампанії. Він наполягав на якісній підготовці солдат, але зазначав, що війни потрібно уникати, якщо ж вона виникла, то потрібно всіма силами зменшувати труднощі для солдат, щоб вони могли успішно виконати свої обов'язки і насолодитися славою [14].

Дж. О. Рус-Кеппел відомий внеском у розвиток військової освіти, а саме він виступав за гуманітарну підготовку солдат наряду з військово-спеціальною підготовкою. Так, він є автором кількох посібників для військових – з мови пушту та військової історії [15]. Дж. О. Рус-Кеппел став засновником коледжу Ісламія в провінції Пешавар (зараз Пакистан), метою якого було «створити нових лідерів» [16, с. 59], вивчення гуманітарних дисциплін, сучасних наук та ін. Варто зазначити, що в коледжі був створений військовий факультет для підготовки офіцерів Британської Індійської армії. Дж. О. Рус-Кеппел вважав, що без знання місцевої мови неможливо створити позитивні умови для становлення військового фахівця, зокрема в прикордонних районах, де мовно-релігійні питання були особливо чутливими. Він наголошував на гармонійному розвитку офіцера, громадянському вихованні та комунікативній складовій військової компетентності.

На початку двадцятого століття спостерігається піднесення індійського національного руху. Його ідеологами стали Махатма Ганді, Субхаш Чандра Бос, Шрі Ауробіндо, внесок яких у розвиток індійської формальної освіти значний.

Махатма Ганді – індійський державний і політичний діяч, ідеолог, філософ, керівник національно-визвольного руху, педагог. Пропагував діяльнісне навчання, сформулював схему базової освіти, поширював філософію правди та ненасилля, гуманізму, самодисципліни, ідеалізму, натуралізму, демократії, громадянського виховання. М. Ганді вважав, що освіта повинна забезпечувати всебічний розвиток найкращих рис учня, розумових і духовних [17]. Крім того, серед філософських ідей М. Ганді варто зазначити благородство праці, ідеал учителя, використання рідної мови для навчання, естетичне виховання, організацію дозвілля учнів та позааудиторне навчання.

Незважаючи на те, що М. Ганді підтримував теорію ненасилля, він вважав, що професія військового необхідна. Важливими положеннями, адаптованими в сучасній професійній підготовці

військових, у тому числі прикордонників, були: мотивація, добровільний вибір військової служби, дисципліна, інтенсивне формування професійних навичок, організація дозвілля, посилена фізична підготовка, уроки самозахисту, моральний розвиток, навчання в умовах, наближених до реальних [18]. М. Ганді вважав, що «якщо солдат має переконання та вірить у те, за що воює, то він непереможний» [19, с. 134]. Крім того, М. Ганді запропонував організувати базову військову підготовку для медичного персоналу військових підрозділів [20] (до цього військові проходили медичну підготовку). Важливою проблемою індійської освіти М. Ганді вважав те, що в країні не готують лідерів, що було актуальним і для військових колективів. Тому для незалежної Індії це була вкрай серйозна проблема. Важливою концепцією М. Ганді був зв'язок освіти з вимогами суспільства та адаптація програм підготовки до наявних умов.

Шрі Ауробіндо – індійський філософ, поет, революціонер, організатор національно-визвольного руху Індії, йогін і гуру. Шрі Ауробіндо вважав, що в кожній людині є щось божественне, а божественне можна отримати за допомогою духовної дисципліни – йоги. Важливе значення приділяв самоконтролю, якого можна досягти, практикуючи йогу. У Шрі Ауробіндо розум – інструмент для отримання знань та правди. Розвинув концепцію інтегральної освіти. На його думку, справжня освіта – поєднання духовного, раціонального, психічного, життєвого та фізичного компонентів. Інтегральна освіта – освіта, що здобувається легко, ефективно, без напруження, природно [1]. Мета такої освіти – творення людини. Вона готує того, хто навчається, до праці, бути громадянином країни та особистістю. Шрі Ауробіндо запровадив використання в навчальних закладах чотирьох видів класів: клас тиші, клас співпраці, лекційний клас, клас для консультацій. Вони були призначені для чотирьох видів навчальної діяльності. Цілями навчання були: вдосконалення душі, реалізація внутрішнього «я», фізичний розвиток, моральність, колективізм під час здійснення діяльності, що є дуже важливим під час підготовки військових, ідеї інтернаціоналізму, а також формування людських цінностей. Усі дисципліни, на думку Шрі Ауробіндо, повинні були відповідати інтересам дитини, і він підтримував гнучкість навчального плану [1].

Також філософ зазначав, що особливу увагу необхідно звертати на професійну підготовку тих, хто навчається, і для цього потрібно використовувати діяльнісний підхід. Велике значення приділяв патріотичному вихованню, вважав, що знання повинні бути сучасними та з урахуванням наукового прогресу. Моральне виховання потрібно забезпечувати за допомогою читання книг з так званими «правильними» прикладами та сатсанзі (хорошій компанії) [5]. Важливою концепцією Шрі Ауробіндо було інтегроване навчання, оскільки він наголошував на важливості єдності всіх знань. І сьогодні під час професійної підготовки прикордонників використовують принцип інтегрованого навчання.

І М. Ганді, і Шрі Ауробіндо підтримували ідею гуманізму та ненасилля, але вони усвідомлювали, що для незалежної Індії необхідні безпекові органи. Ідеологом Індійської національної армії став Негаджі Субхаш Чандра Бос, який започаткував формальну військову освіту в Індії. Важливими досягненнями С. Ч. Боса у сфері військової підготовки вважають такі: повноцінна підготовка і чоловіків, і жінок, залучення ветеранів до підготовки майбутніх військових, військова підготовка медичних сестер, моральне виховання солдат [21]. Варто зауважити, що С. Ч. Бос був лінгвістом за освітою, тому важливу увагу приділяв гуманітарній складовій професійної підготовки військових. Так, саме він започаткував використання військових команд мовою хінді, яку використовують і сьогодні у військових формуваннях та правоохоронних органах Республіки Індія. Крім того, важливою умовою професійності армії він вважав позитивну атмосферу у військовому колективі та ввічливе спілкування. Він опублікував кілька наукових праць, де обґрунтував заборону використання грубої та вульгарної лексики військовими. Він як філософ лібералізму та гуманізму поважав працю і наголошував на благородстві людини, яка трудиться на благо держави. Військові, вважав він, виконують свій обов'язок і навіть жертвують своїм життям, тому потрібно забезпечити високий рівень їхньої професійної підготовки. С. Ч. Бос підтримував підготовку військових у спеціальних навчальних таборах [22] в умовах, максимально наближених до реальних.

Під час аналізу філософсько-концептуальних основ професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія варто згадати визначних полководців індійської армії та прикордонних військ, основоположників сучасної професійної підготовки військовослужбовців, у тому числі прикордонників, фельдмаршала Сема Хормусджі Фрамджі Манекшоу та генерал-майора Гагандіп Бакші.

Сем Хормусджі Фрамджі Манекшоу, відомий як Сем «Сміливий» – перший індійський

офіцер, який отримав звання фельдмаршала, проходив службу в Пенджабських прикордонних військах, Королівському шотландському дивізіоні на лінії розмежування Англії та Шотландії, а в незалежній Індії став начальником генерального штабу; був учасником п'яти воєн, у тому числі на кордоні з Пакистаном, командуючи 8-м полком гуркхів та 61-м кавалерійським полком.

Варто зауважити, що С. Манекшоу зробив значний внесок у розвиток військової освіти. Так, у 1950-х роках С. Манекшоу був директором Штабу військової підготовки Збройних Сил Республіки Індія. У цей час він переглянув усі програми підготовки військових, що були розроблені ще за часів Британської Індії, та під його керівництвом була здійснена робота щодо їх переробки та адаптації [23] до нових умов та тактики, затвердженої Воєнною доктриною Республіки Індія. У кінці своєї кар'єри він був начальником різних військових навчальних (Військове училище в Мхоу, Вищого піхотного училища тощо). С. Манекшоу вважав, що молоді потрібна мотивація для вступу на військову службу, потрібно виховувати лідерські якості, особливо в молодших командирів, формувати відповідальність за свої дії, звертати увагу на швидке прийняття рішень у складних бойових умовах [23]. Досвід фельдмаршала щодо участі у війнах у прикордонних районах став концепцією охорони індо-пакистанського кордону та створення Прикордонної служби Республіки Індія.

Гагандіп Бакші – командувач стрілецьким полком штату Джамма та Кашмір, учасник багатьох зіткнень на Лінії фактичного контролю з Пакистаном, керівник антитерористичних операцій у прикордонних районах. Г. Бакші відомий як військовий експерт з питань війни в прикордонних районах, психологічної та інформаційної воєн [24]. Він викладав у багатьох вищих військових навчальних закладах як у Республіці Індія, так і за кордоном, є автором багатьох наукових праць. Сьогодні він почесний професор кількох навчальних закладів, активний розробник концепції військово-патріотичного виховання, популяризації військової служби серед випускників цивільних навчальних закладів. З цієї метою він використовує інноваційні методи і навіть веде популярну телепередачу на індійському телебаченні [25]. Крім того Г. Бакші – дослідник міжкультурних та міжрелігійних збройних конфліктів [24].

Висновки. Аналіз філософсько-концептуальних основ професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія свідчить, що індійські прикордонні відомства розвивалися під впливом багатьох філософських концепцій. Так, початок військової освіти було закладено ще у ведичний період, коли були сформульовані основи професійної підготовки, а військові навички визнані важливими життєвими навичками. Космополітичність, ідеалізм, інтернаціоналізм, гуманізм буддистської філософської концепції отримали відображення в посиленні громадського виховання, формуванні патріотизму та моральних якостей військових. Концепція Пурушартхи, тісно пов'язана з ідеями ідеалізму, самовдосконалення, свободи від матеріального світу, справедливості та захисту, була спрямована на розкриття етичної, духовної, моральної та інтелектуальної складових людини кожної вікової групи незалежно від професії.

Використання концепцій ідеалізму, натуралізму, ненасилля, взаєморозуміння та самозахисту були пояснені у вченнях Свами Вівекананди та Рабіндраната Тагора. Відповідно до їхніх філософських ідей прикордонники («військові, які охороняють рубежі країни») виконують суспільний обов'язок. Значний внесок у розвиток професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія було зроблено британськими військовими, які створили перше прикордонне відомство з функціями забезпечення недоторканості кордону та розробили тактику ведення війни в прикордонних районах, а також створили перші методичні посібники для підготовки прикордонників.

На початку двадцятого століття спостерігається піднесення індійського національного руху. Його ідеологами стали Махатма Ганді, Субхаш Чандра Бос, Шрі Ауробіндо, які також зробили визначний внесок у розвиток індійської формальної освіти. У сфері професійної підготовки військових вони пропагували інтенсивну підготовку спеціальних навичок для виконання службових обов'язків та посилену фізичну підготовку. Значну увагу приділено гуманітарній підготовці.

Основоположниками сучасної професійної підготовки військовослужбовців, у тому числі прикордонників, були фельдмаршал Сем Хормусджі Фрамджі Манекшоу та генерал-майора Гагандіп Бакші, які самі брали участь у прикордонних війнах та були ініціаторами та розробниками концепції підготовки прикордонників для охорони індійсько-пакистанського кордону, що вважають одним із найбільш небезпечних кордонів у світі.

Перспективи подальших розвідок із напрямку. У подальшому плануємо дослідити теоретико-методологічні орієнтири професійної підготовки прикордонників у Республіці Індія.

Список використаних джерел та літератури

1. Sharma R. N. History of Education in India / R. N. Sharma, R. K. Sharma. – New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 2004. – 347 p.
2. Rashtriya T. Vocational Educational. – New Delhi: Aph Publishing Corporation, 2008. – 423 p.
3. Early Aryans to Swaraj / Ed. by S. R. Bakshi, S. Gajrani, H. Signh. – New Delhi : Sarup & Sons, 2005. – 497 p.
4. Chaudhuri R. Buddhist Education in Ancient India. – Kolkata : Punthi Pustak, 2008. – 282 p.
5. Jayapalan N. History Of Education In India. - Atlantic Publishers and Distributors, 2005. – 173 p.
6. Prasad B. S. C. The Socio-Political Philosophy of Swami Vivekananda. – Delhi: Dissertation.com Publishers, 1999. – 278 p.
7. Bhuyan P. R. Swami Vivekananda: Messiah of Resurgent India. – New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 2003. – 395 p.
8. Mohapatra K. Political Philosophy of Swami Vivekananda. – New Delhi: Northern Book Centre, 1996. – 147 p.
9. Tagore – At Home in the World / Ed. by S. Dasgupta, Ch. Guha. – New Delhi: Sage Publications India Pvt Ltd, 2013. – 328 p.
10. Majumdar A. K. B. Rabindranath Tagore: The Poet of India. – New Delhi: Indus Publishing Company, 1993. – 133 p.
11. Cortright D. Peace: A History of Movements and Ideas. – Cambridge University Press, 2008. – 375 p.
12. Moreman T. The Army in India and the Development of Frontier Warfare, 1849-1947. – Palgrave Macmillan, 1998. – 258 p.
13. Edwardes H. B. Life of Sir Henry Lawrence / H. B. Edwardes, H. Merivale. – London: Smith, Elder & Co, 1872. – 406 p. – Режим доступу: <https://panhwar.com/rarebooks/Life%20of%20Sir%20Henry%20Lawrence.pdf>
14. Napier Ch. J. The Life and Opinions of General Sir Charles James Napier / Ed. by W. Napier. – Charleston: BiblioBazaar, 2009. – 444 p.
15. Tripody Ch. Edge of Empire: The British Political Officer and Tribal Administration on the North-West Frontier 1877 – 1947. – London-New York: Routledge, 2011. – 252 p.
16. Baiza Y. Education in Afghanistan: Developments, Influences and Legacies Since 1901. – Routledge: Abington – Oxon, 2013. – 313 p.
17. Gupta S. S. Mahatma Gandhi: The Father of the Nation. – Gurgaon: Penguin India, 2010. – 148 p.
18. Yadav Y. Military Science and Mahatma Gandhi. – The Gandhi-King Community. – 13 October, 2013. – Режим доступу: <http://gandhiking.ning.com/profiles/blogs/military-science-and-mahatma-gandhi-1>
19. Gandhi M. The Essential Gandhi: An Anthology of His Writings on His Life, Work, and Ideas / Ed. by L. Fischer. – New York: Vintage Books, 2002. – 338.
20. Lelyveld J. Great Soul: Mahatma Gandhi and His Struggle with India. – New York: The Knopf Doubleday Publishing Group, 2012. – 448 p.
21. Gopalan A. Netaji Subhas Chandra Bose: Contributions of a Revolutionary to Indian Social Reforms and Indian Industrial Relations // Artha - Journal of Social Sciences. – No 15, 2. – 2016. – P. 69-85. doi.org/10.12724/ajss.37.4
22. Alagappan S. G. Netaji Bose and the Indian National Army: Freedom Movement in East Asia // The Hindu. – 14 August, 2015. – Режим доступу: <http://www.thehindu.com/news/national/tribute-to-netaji-bose-in-the-1947-independence-day-of-the-hindu/article7540562.ece>
23. Saksena A. Field Marshal Sam Manekshaw, The Proud Gorkha Who Fought Five Wars For India // Indiatimes. – 28 June, 2017. – Режим доступу: <https://www.indiatimes.com/news/india/field-marshal-sam-manekshaw-the-proud-gorkha-who-fought-five-wars-for-india-324757.html>
24. Bakshi G. D. Indian Military Revival. – Gurgaon: Lancer International, 1987. – 110 p.
25. Bakshi G. D. War in the 21st Century. – New Delhi-London: Spantech & Lancer, 1997. – 250 p.

Наталія Владимировна Бхиндер,
кандидат педагогических наук, доцент,
соискатель Национальной академии
Государственной пограничной службы
Украины имени Богдана Хмельницкого,
e-mail: berestetskanat@ukr.net

ФИЛОСОФСКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРИНЦИПЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПОГРАНИЧНИКОВ В РЕСПУБЛИКЕ ИНДИЯ

В статье рассмотрена проблема анализа философско-концептуальных принципов формирования и развития профессиональной подготовки пограничников в Республике Индия, проанализированы ведические и буддистские системы, концепция Пурушартхи, вклад Свами Вивекананда, Рабиндраната Тагора, Махатмы Ганди, Немаджи Субхаша Чандры Боса, Шри Ауробинда, британских военных лидеров и известных полководцев независимой Индии.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, идеализм, патриотизм, индивидуальный подход, формальное образование, духовные практики.

Nataliya Bhinder,
pedagogical sciences candidate, associate professor
doctoral candidate of the National Academy
of the State Border Guard Service of Ukraine named
after Bohdan Khmenlytskyi,
e-mail: berestetskanat@ukr.net

PHILOSOPHICAL AND CONCEPTUAL PRINCIPLES OF PROFESSIONAL TRAINING OF BORDER GUARDS IN THE REPUBLIC OF INDIA

Introduction. *The article focuses on the analysis of philosophical and conceptual principles of professional training of border guards in the Republic of India.*

Purpose. *The author outlines the following purpose of the article – to analyze philosophical and conceptual principles of professional training of border guards in the Republic of India and study the results of Indian pedagogical science in the sphere of training of experts of border agencies.*

Methods. *During investigation the author used a wide range of different methods. The most distinguishing are the following: archival research, content analysis, generalization of scientific material, deductive method of analysis. Living in the Republic of India for a while the author used non-participant observation method.*

Results. *The article proves that many various philosophical concepts influenced the process of professional training of border guards. Among them are the following: Vedic system, Buddhism, philosophy of Purushartha, the studies of Swami Vivekananda, Rabindranath Tagore, Mahatma Gandhi, Netaji Subhash Chandra Bose, Sri Aurobindo. Also it is necessary to mention British impact upon the system of professional training of border guards in the Republic of India. Henry Montgomery Lawrence, Charles James Napier, George Olaf Roos-Keppel are considered to be ideologists of British Indian Army, namely Punjab Frontier Force. Sam Hormusji Framji Jamshedji Manekshaw and Gagandeep Bakshi are contemporary Indian military leaders who had a great effect upon the formation and development of professional training of border guards in the Republic of India. We have to admit that all concepts mentioned above have common features: idealism, naturalism, humanism, harmonious development of individual, inner motivation, citizenship education, moral and aesthetic education, usage of spiritual practices, voluntary military service. These features are typical for contemporary professional training of border guards in the Republic of India nowadays.*

Originality. *The author was the first to investigate the philosophical and conceptual principles of professional training of border guards in the Republic of India in order to implement some principles while training border guards in Ukraine.*

Conclusion. *Having found that there are similar threats at the border in Ukraine and the Republic of India we have come to the conclusion that it is important to investigate the system of professional training of border guards in the Republic of India in details and reveal its strength with possible creative usage in Ukraine.*

Key words: *professional training, idealism, patriotism, individual approach, formal education, spiritual practices*

References

1. Sharma R. N. History of Education in India / R. N. Sharma, R. K. Sharma. – New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 2004. – 347 p.
2. Rashtriya T. Vocational Educational. – New Delhi: Aph Publishing Corporation, 2008. – 423 p.
3. Early Aryans to Swaraj / Ed. by S. R. Bakshi, S. Gajrani, H. Signh. – New Delhi: Sarup & Sons, 2005. – 497 p.
4. Chaudhuri R. Buddhist Education in Ancient India. – Kolkata: Punthi Pustak, 2008. – 282 p.
5. Jayapalan N. History Of Education In India.- Atlantic Publishers and Distributors, 2005. – 173 p.
6. Prasad B. S. C. The Socio-Political Philosophy of Swami Vivekananda. – Delhi: Dissertation.com Publishers, 1999. – 278 p.
7. Bhuyan P. R. Swami Vivekananda: Messiah of Resurgent India. – New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors, 2003. – 395 p.
8. Mohapatra K. Political Philosophy of Swami Vivekananda. – New Delhi: Northern Book Centre, 1996. – 147 p.
9. Tagore – At Home in the World / Ed. by S. Dasgupta, Ch. Guha. – New Delhi: Sage Publications India Pvt Ltd, 2013. – 328 p.
10. Majumdar A. K. B. Rabindranath Tagore: The Poet of India. – New Delhi: Indus Publishing Company, 1993. – 133 p.
11. Cortright D. Peace: A History of Movements and Ideas. – Cambridge University Press, 2008. – 375 p.
12. Moreman T. The Army in India and the Development of Frontier Warfare, 1849-1947. – Palgrave Macmillan, 1998. - 258 p.
13. Edwardes H. B. Life of Sir Henry Lawrence / H. B. Edwardes, H. Merivale. – London: Smith, Elder & Co, 1872. – 406 p. – Retrieved from: <https://panhwar.com/rarebooks/Life%20of%20Sir%20Henry%20Lawrence.pdf>
14. Napier Ch. J. The Life and Opinions of General Sir Charles James Napier / Ed. by W. Napier. – Charleston: BiblioBazaar, 2009. – 444 p.
15. Tripody Ch. Edge of Empire: The British Political Officer and Tribal dministration on the North-West Frontier 1877 – 1947. – London-New York: Routledge, 2011. – 252 p.
16. Baiza Y. Education in Afghanistan: Developments, Influences and Legacies Since 1901. – Routledge: Abington – Oxon, 2013. – 313 p.
17. Gupta S. S. Mahatma Gandhi: The Father of the Nation. – Gurgaon: Penguin India, 2010. – 148 p.
18. Yadav Y. Military Science and Mahatma Gandhi. – The Gandhi-King Community. – 13 October, 2013. – Retrieved from: <http://gandhiking.ning.com/profiles/blogs/military-science-and-mahatma-gandhi-1>
19. Gandhi M. The Essential Gandhi: An Anthology of His Writings on His Life, Work, and Ideas / Ed. by L. Fischer. – New York: Vintage Books, 2002. – 338.
20. Lelyveld J. Great Soul: Mahatma Gandhi and His Struggle with India. – New York: The Knopf Doubleday Publishing Group, 2012. – 448 p.
21. Gopalan A. Netaji Subhas Chandra Bose: Contributions of a Revolutionary to Indian Social Reforms and Indian Industrial Relations // Artha - Journal of Social Sciences. – No 15, 2. – 2016. – P. 69-85. doi.org/10.12724/ajss.37.4
22. Alagappan S. G. Netaji Bose and the Indian National Army: Freedom Movement in East Asia // The Hindu. – 14 August , 2015. – Retrieved from: <http://www.thehindu.com/news/national/tribute-to-netaji-bose-in-the-1947-independence-day-of-the-hindu/article7540562.ece>
23. Saksena A. Field Marshal Sam Manekshaw, The Proud Gorkha Who Fought Five Wars For India // Indiatimes. – 28 June, 2017. – Retrieved from: <https://www.indiatimes.com/news/india/field-marshal-sam-manekshaw-the-proud-gorkha-who-fought-five-wars-for-india-324757.html>
24. Bakshi G. D. Indian Military Revival. – Gurgoan: Lancer International, 1987. – 110 p.
25. Bakshi G. D. War in the 21st Century. – New Delhi-London: Spantech & Lancer, 1997. – 250 p.

Отримано редакцією 15.10.2017 p.